

Administrative law and process; finance law; information law

УДК 34.07

Шопіна Ірина Миколаївна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Shopina Iryna

*Doctor of Science in Law, Professor,
Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines
Lviv State University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0003-3334-7548

**ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ, ДЕРЖАВНОЇ,
ПРИКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ ТА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО
КОРДОНУ**

**THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE AS A SUBJECT OF
ENSURING NATIONAL, STATE, BORDER SECURITY AND STATE
BORDER SECURITY**

***Анотація.** Метою статті є визначення особливостей забезпечення національної, державної, прикордонної безпеки та безпеки державного кордону в аспекті функціонування Державної прикордонної служби України.*

Обґрунтовано, що важливість логічного та несуперечливого визначення сфери компетенції Державної прикордонної служби України обумовлена необхідністю досконалого визначення правового статусу кожного суб'єкта сектора безпеки і оборони, особливо за умов правового режиму воєнного стану. Змістоутворюючою тут є категорія державного

кордону, що дозволяє зберегти предметність теоретичного пошуку та логічність доктринальних напрацювань. Зроблено висновок, що діяльність Державної прикордонної служби України виступає елементом забезпечення національної безпеки. Таким чином, національна безпека виступає надсистемою для систем нижчого рівня – державної безпеки і безпеки державного кордону. У свою чергу, прикордонна безпека є підсистемою для безпеки державного кордону як один із векторів діяльності Державної прикордонної служби України.

З'ясовано, що важливість функцій, покладених на Державну прикордонну службу України, обумовлює необхідність розмежування між чотирма видами безпеки, кожен з яких входить до сфери компетенції цього суб'єкта. Обґрунтовано, що розмежування має базуватися на зрозумілих і логічних критеріях, якими, у даному випадку, виступають рівні безпеки (це дозволяє відмежувати національну безпеку від державної) і зміст заходів безпеки (завдяки цьому ми можемо виокремити безпеку державного кордону і прикордонну безпеку).

Визначено, що напрямками подальших наукових досліджень мають стати підготовка пропозицій щодо удосконалення термінології законодавчих та підзаконних правових актів, які регламентують діяльність Державної прикордонної служби України, в аспекті відмежування одне від одного між різних видів безпеки.

Ключові слова: Державна прикордонна служба України, національна безпека, державна безпека, державний кордон, безпека державного кордону, прикордонна безпека.

Summary. *The purpose of the article is to determine the features of ensuring national, state border security and the security of the state border in the aspect of the functioning of the State Border Guard Service of Ukraine.*

The article substantiates that the importance of a logical and consistent definition of the scope of competence of the State Border Guard Service of Ukraine is due to the need to thoroughly determine the legal status of each subject of the security and defense sector, especially under the legal regime of martial law. The category of the state border is a city-forming one, which makes it possible to preserve the objectivity of the theoretical search and the consistency of doctrinal developments. It is concluded that the activity of the State Border Guard Service of Ukraine is an element of ensuring national security. Thus, national security acts as a supersystem for systems of the lower level - state security and security of the state border. In turn, border security is a subsystem of state border security as one of the vectors of activity of the State Border Guard Service of Ukraine.

The rationale is given that the importance of the functions assigned to the State Border Guard Service of Ukraine necessitates a distinction between four types of security, each of which is within the competence of this entity. Arguments are given that the distinction should be based on understandable and logical criteria, which, in this case, are the levels of security (this allows us to distinguish national security from state security) and the content of security measures (due to this, we can distinguish between state border security and border security).

The conclusion is made that the directions for further scientific research should be the preparation of proposals for improving the terminology of legislative and subordinate legal acts regulating the activities of the State Border Guard Service of Ukraine, in the aspect of delimitation from each other between different types of security.

Key words: *State Border Guard Service of Ukraine, national security, state security, state border, state border security, border security.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабна збройна російська агресія проти України потребує нині консолідації зусиль всього сектору безпеки і оборони, держави і суспільства. Це вимагає поглиблення розуміння структури та суб'єктного складу системи забезпечення державної безпеки як складової системи національної безпеки. Разом з тим, з огляду на те, що чинна Стратегія забезпечення державної безпеки була прийнята у середині лютого 2022 року, осмислення її сутності ще потребує проведення наукових досліджень, спрямованих на усвідомлення ролі та місця кожного суб'єкта у відносинах, що виникають у вказаній сфері. Вказане обумовлює актуальність дослідження правового статусу Державної прикордонної служби України як суб'єкта забезпечення державної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми, пов'язані з вивченням сутності та особливостей державної безпеки розглядали у своїх роботах такі науковці, як І. Корж [1], О. Комісаров і В. Покайчук [2], С. Потеряйко [3], В. Сазонов [4], О. Шмаков і А. Чуклатий [5], А. Янчук [6] та інші автори. Особливості правового статусу Державної прикордонної служби України були предметом вивчення для таких науковців, як О. Ганьба [7], В. Зьолка [8], Ю. Курилюк [9], І. Кушнір [10], Ю. Михайлова [11], А. Мота [12] та інші автори. Однак питання правового статусу Державної прикордонної служби України в умовах правового режиму воєнного стану заслуговує нині окремого вивчення, що обумовлює актуальність теми цієї статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей забезпечення національної, державної, прикордонної безпеки та безпеки державного кордону в аспекті функціонування Державної прикордонної служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження проблем безпеки в роботах українських науковців традиційно концентруються навколо категорії «національна безпека», яка, відповідно до ст.1 Закону України «Про національну безпеку України» уявляє собою захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [13]. Однак повний і детальний розгляд сутності національної безпеки потребує аналізу всіх її складових, однією з яких є державна безпека. Законодавець у вказаному правовому акті вважав за доцільне розділити категорії воєнної та державної безпеки, критерієм розмежування між якими визначено воєнний або невоєнний характер загроз. З огляду на різнопорядковість категорій «державна» та «воєнна», такий розподіл, безумовно, може слугувати предметом критики, оскільки викликає сумнів у державному характері явищ та процесів, охоплених категорією «воєнна безпека», з чим не можна погодитися. З цього приводу слушною нам уявляється думка І. Коржа, який, застосовуючи об'єктовий принцип, виокремлює три великих види безпеки, які у своїй сукупності і системності складають безпеку України (безпеку держави): державна безпека; суспільна безпека і безпека особистості (людини і громадянина). Ці поняття, на думку автора, співвідносяться з безпекою України, як видове до родового, тобто безпека України є поняттям родовим, а зазначені види – видовим поняттям [1, с. 72]. Отже, більш логічним здається вибір одного критерію розмежування між різними видами національної безпеки, який би передбачав однопорядковість отриманих складових: за суб'єктами (особиста, суспільна, державна безпека), за змістом (воєнна, економічна, інформаційна, соціальна, екологічна безпека) тощо.

Ч.6 ст.18 Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [13]. Як можна побачити, законодавець згадує про ще один аспект безпеки – про безпеку державного кордону. Легальне визначення цієї категорії, на жаль, відсутнє, однак завдяки напрацюванням правової науки вироблено декілька доктринальних дефініцій цього явища. Найбільш ґрунтовним нам здається визначення безпеки державного кордону як стану захищеності, недоторканності і непорушності проходження, позначення, порядку утримання та перетинання державного кордону, прикордонних смуг, контрольованих прикордонних районів, а також інших територій та об'єктів інфраструктури, котрі утворюються з метою забезпечення необхідного стану захищеності державного кордону [14, с. 190]. Поняття безпеки державного кордону є настільки загальновизнаним на рівні держави в цілому і системи освіти зокрема, що втілилося у назві спеціальності 252. Однак у Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженій Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, категорія «безпека державного кордону» не зустрічається, натомість присутнє поняття прикордонної безпеки (у контексті забезпечення подальшого розвитку та поліпшення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементації європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординованої діяльності державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління кордонами) [15]. Таким чином, уявляється необхідним визначити особливості співвідношення категорій «національна безпека», «державна безпека», «безпека державного кордону» та «прикордонна безпека» в контексті правового статусу Державної прикордонної служби України.

Важливість логічного та несуперечливого визначення сфери компетенції Державної прикордонної служби України обумовлена необхідністю досконалого визначення правового статусу кожного суб'єкта сектора безпеки і оборони, особливо за умов правового режиму воєнного стану. Змістоутворюючою тут, на нашу думку, є категорія державного кордону, що дозволяє зберегти предметність теоретичного пошуку та логічність доктринальних напрацювань. Оскільки, відповідно до ч.2 ст.2 Закону України «Про державний кордон України» захист державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки [16], то можна зробити висновок, що діяльність Державної прикордонної служби України виступає елементом забезпечення національної безпеки. Таким чином, національна безпека виступає надсистемою для систем нижчого рівня – державної безпеки і безпеки державного кордону. У свою чергу, прикордонна безпека є підсистемою для безпеки державного кордону як один із векторів діяльності Державної прикордонної служби України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Важливість функцій, покладених на Державну прикордонну службу України, обумовлює необхідність розмежування між чотирма видами безпеки, кожен з яких, відповідно до доктринальних джерел і правових актів, входить до сфери компетенції цього суб'єкта. На нашу думку, розмежування між близькими за своїм змістом категоріями має базуватися на зрозумілих і логічних критеріях, якими, у даному випадку, виступають рівні безпеки (це дозволяє відмежувати національну безпеку від державної) і зміст заходів безпеки (завдяки цьому ми можемо виокремити безпеку державного кордону і прикордонну безпеку).

Напрямами подальших наукових досліджень мають стати підготовка пропозицій щодо удосконалення термінології законодавчих та підзаконних

правових актів, які регламентують діяльність Державної прикордонної служби України, в аспекті відмежування одне від одного між різних видів безпеки.

Література

1. Корж І. Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових поняття. *Правова інформатика*. 2012. № 4. С. 69-75.
2. Комісаров О., Покайчук В. Створення і функціонування системи сил охорони правопорядку в розрізі забезпечення державної безпеки України. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2016. №38. С. 219–225.
3. Потеряйко С. П. Проблеми державного управління цивільним захистом щодо забезпечення державної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 103-108.
4. Сазонов В. В. Служба безпеки України – спеціально уповноважений орган державної влади з питань забезпечення державної безпеки. *Проблеми законності*. 2011. № 116. С. 87-93.
5. Шмаков О.М., Чухлатий А.В. Проблеми забезпечення державної безпеки силами і засобами Національної гвардії України. *Честь і закон*, 2018. № 1. С. 4-8.
6. Янчук, А. О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України в сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. № 1. С. 342-355.
7. Ганьба О. Б. Правові відносини у сфері прикордонної безпеки України: теоретичні і прикладні проблеми : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2020. 448 с.

8. Зьолка В. Л. Охорона національних інтересів України у прикордонній сфері (адміністративно-правовий аспект) : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2015. 672 с.
9. Курилюк Ю. Б. Значення державного кордону для забезпечення правопорядку в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. №90. С. 83-88.
10. Кушнір І. П. Інформаційно-правовий статус Державної прикордонної служби України. *Приватне та публічне право*. 2018. №4. С. 50-53.
11. Михайлова Ю. О. Роль та місце Державної прикордонної служби у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Форум права*. 2017. № 4. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_4_26
12. Мота А. Ф. Діяльність Державної прикордонної служби України з протидії нелегальній міграції (адміністративно-правовий аспект) : монографія. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. 492 с.
13. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
14. Нікіфоренко В.С. Стан теоретичного дослідження проблем безпеки державного кордону як складової національної безпеки. *Правові новели*. 2018. №5. С. 185-193.
15. Стратегія забезпечення державної безпеки: затверджено Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>
16. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

References

1. Korzh, I. F. (2012). Derzhavna bezpeka: metodolohichni pidkhody do systemy skladovykh poniattia. *Pravova informatyka*, № 4, S. 69-75. [in Ukrainian].
2. Komisarov, O., Pokaichuk, V. (2016). Stvorennia i funktsionuvannia systemy syl okhorony pravoporiadku v rozrizi zabezpechennia derzhavnoi bezpeky Ukrainy. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Mizhnarodni vidnosyny*, №38, S. 219–225. [in Ukrainian].
3. Poteriaiko, S. P. (2021). Problemy derzhavnoho upravlinnia tsyvilnym zakhystom shchodo zabezpechennia derzhavnoi bezpeky Ukrainy. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 9, S. 103-108. [in Ukrainian].
4. Sazonov, V. V. (2011). Sluzhba bezpeky Ukrainy – spetsialno upovnovazhenyi orhan derzhavnoi vlady z pytan zabezpechennia derzhavnoi bezpeky. *Problemy zakonnosti*, № 116, S. 87-93. [in Ukrainian].
5. Shmakov, O.M., Chukhlatyi, A.V. (2018). Problemy zabezpechennia derzhavnoi bezpeky sylamy i zasobamy Natsionalnoi hvardii Ukrainy. *Chest i zakon*, № 1, S. 4-8. [in Ukrainian].
6. Yanchuk, A. O. (2016). Osoblyvosti vdoskonalennia normatyvno-pravovoho zabezpechennia derzhavnoi bezpeky Ukrainy v suchasnykh umovakh. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna*, № 1, S. 342-355. [in Ukrainian].
7. Hanba, O. B. (2020). Pravovi vidnosyny u sferi prykordonnoi bezpeky Ukrainy: teoretychni i prykladni problemy: monohrafiia. Vinnytsia, 448 s. [in Ukrainian].
8. Zolka, V. L. (2015). Okhorona natsionalnykh interesiv Ukrainy u prykordonnii sferi (administratyvno-pravovyi aspekt): monohrafiia. Khmelnytskyi, 672 s. [in Ukrainian].

9. Kuryliuk, Yu. B. (2021). Znachennia derzhavnoho kordonu dlia zabezpechennia pravoporiadku v Ukraini. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, №90, S. 83-88. [in Ukrainian].
10. Kushnir, I. P. (2018). Informatsiino-pravovyi status Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. *Pryvatne ta publichne pravo*, №4, S. 50-53. [in Ukrainian].
11. Mykhailova, Yu. O. (2017). Rol ta mistse Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby u systemi subiektiv zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Forum prava*, № 4, S. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_4_26 [in Ukrainian].
12. Mota, A. F. (2018). Diialnist Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy z protydii nelehalnii mihratsii (administratyvno-pravovyi aspekt) : monohrafiia. Khmelnytskyi, 492 s. [in Ukrainian].
13. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
14. Nikiforenko, V.S. (2018). Stan teoretychnoho doslidzhennia problem bezpeky derzhavnoho kordonu yak skladovoi natsionalnoi bezpeky. *Pravovi novely*, №5, S.185-193. [in Ukrainian].
15. Stratehiia zabezpechennia derzhavnoi bezpeky: zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 16 liutoho 2022 roku № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> [in Ukrainian].
16. Pro derzhavnyi kordon Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 4 lystopada 1991 roku № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> [in Ukrainian].